

ФАРҒОНА БОТИҒИНИНГ НЕФТЬ ВА ГАЗГА ИСТИҚБОЛЛИЛИГИ**Рахмонов Бахтиёр Отамурод ўғли***Геология Фанлар Университети**Нефть ва газ конлари геологияси қидирув ва разведкаси мутахасислиги 2-
босқич магистранти*

Анотация: Ушбу мақолада Ўзбекистон худудида, шу жумладан Фарғона ботиқлигида тарқалган нефть ва газ конлари ҳақида сўз юритилган. Нефтьчи олимлар томонидан олиб борилган тадқиқотлар натижасида газли, газ конденсатли, нефть ва газ конденсатли, нефть ва газли, нефтли конлар топилган. Уларнинг аксарияти палеоген даври ётқизиқлари билан, кейинги ўринда неоген ва бўр, қисман юра ва палеозой қатламлари билан боғлиқ. Бўр даври ётқизиқлари билан боғлиқ конлар асосан нефть ва газ конденсатли конлар ҳисобланади. Кейинги йилларда регионда бўр ётқизиқларида углеводород уюмларини аниқлаш бўйича излаш-қидириш ишлари олиб борилмоқда. Бўр ётқизиқлари қатламли сақлагичларни ҳосил қилган. Бўр ётқизиқлари сақлагичлари учун устки юзасида ётувчи гиллар қатлами қоплама сифатида хизмат қилади, сақлагичнинг қуйи қисмида эса гилли-карбонат жинслар ётади. Бу эса бўр даври ётқизиқларининг нефть ва газга истиқболли эканлигидан далолат беради.

Калит сўз: ботиқлик, нефтьгаздорлик, газконденсат, кўтарилиш, мегасинклинал, ётқизиқлар, углеводород, нефть уюми, неоген, палеоген

Тянь-Шань ороғенининг Фарғона тоғлараро ботиқлиги Ўзбекистоннинг Шарқий қисмида жойлашган. Фарғона ботиғининг биринчи геологик тадқиқотлари XIX-асрнинг охириги йилларга тўғри келади. Дастлабки босқичда Н.А. Северцев, А.П. Федченко, И.В. Мушкетов, Г.Д. Романовский, А.Ф. Миддендорф ва бошқалар Фарғона водийсини тоғлар билан ўралган худудларни, асосан геологик маршрутлар ўтиш орқали тавсифлашни амалга оширганлар. Бу ишлар натижасида Фарғона водийсида тарқалган палеозой ва мезозой-кайнозой жинслари ҳақида маълумотлар олиш имкониятини берган. Фарғона ботиғининг геологик тузилиши ва нефтьгаздорлигини ўрганиш бўйича мақсадли ишлар В.В. Вебер, Д.В. Голубятников, В.Д. Соколов, В.А. Обручев, К.П. Калицкий ва бошқалар томонидан 1900-йилдан бошлаб ўтказила бошланди. А.М. Габрильяннинг юқори бўр ва палеоген ётқизиқларининг литологияси, палеогеографияси ва нефть-газдорлигига бағишланган [6] монографиясини алоҳида таъкидлаш керак. Ушбу кўп қиррали тадқиқотлар натижалари минтақанинг чуқур геологик тузилишини ўрганишда асос бўлиб хизмат қилади. Нефть ва газ билан бевосита боғлиқ бўлган кўплаб илмий ва ишлаб чиқариш муаммоларини ҳал қилишда ИГИРНИГМ, ВНИГНИ илмий-тадқиқот институтлари жамоалари томонидан

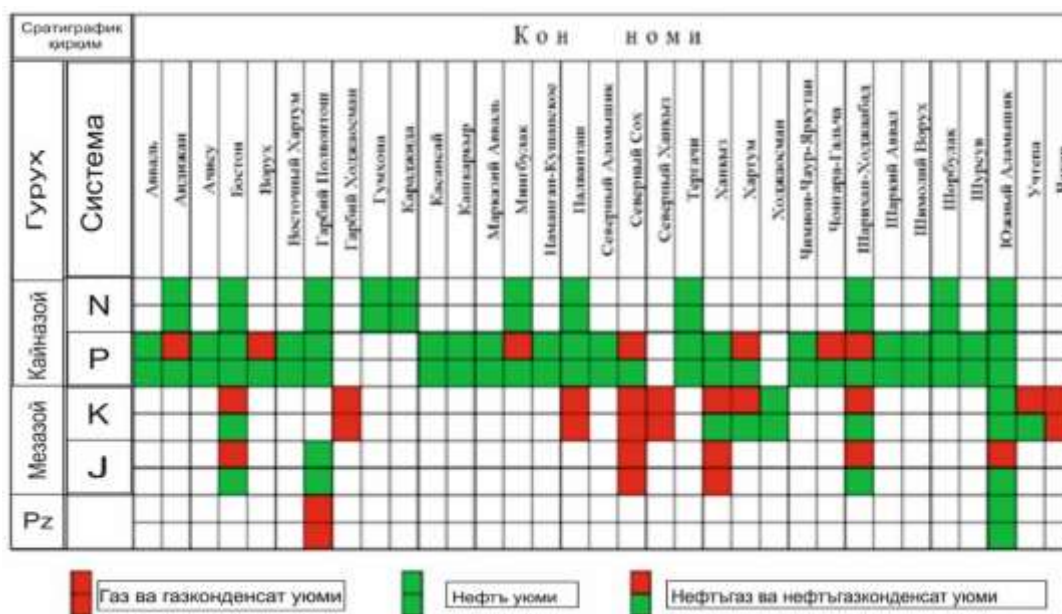

Ўзбекистон минтақаларидаги нефть ва газ захираларини, шу жумладан Фарғона ботиқлигини ўрганиш бўйича О.С.Вялов, О.А.Рижков, С.Н.Симаков, А.М.Акрамхўжаев, М.С. Сайдалиева[4] томонидан кўпгина ишлар амалга оширилган.

2021 йилнинг январ ҳолатига кўра Фарғона регионида Ўзбекистон Республикаси Давлат балансида рўйхатга олинган 33 та нефть ва газ конлари топилган (1-расм), шундан 25 таси Жанубий поғона доирасида, 4 таси Майлису-Қорағундай кўтарилиши доирасида, 3 таси Марказий Фарғона мегасинклинал ҳудудида, 1 таси Жанубий ўтиш зонасида аниқланган.

Шу билан бирга, палеозой даврига хос саноат аҳамиятидаги конлар Жанубий зонада 2 та конда, Юра – даврига хос 6 та конда, Бўр даврига хос 12 та конда; Палеоген даврига хос 26 конда аниқланган. 1 - Жанубий ўтиш зонаси доирасида, 1 - Марказий Фарғона мегасинклинал доирасида ва 4 - Майлису-Қорағундай кўтарилиши доирасида); Неоген - 11 конда (6 - Жанубий поғонада, 3 - Марказий Фарғона мегасинклиналида, 2 - Майлису-Қорағундай кўтарилишида).

Фарғона регионидаги саноат углеводород конларининг стратиграфик чегараси палеозойдан тортиб неоген ётқизиқларигача. Конларнинг катта қисми палеоген ётқизиқлари билан чегараланган (33 та кондан 26 таси), [2]. Неоген (11) ва бўр (12) даврлари кесимларида деярли бир хил миқдордаги углеводород конлари мавжуд. Юрада камроқ (6) ва палеозой (2) ётқизиқларида ундан ҳам камроқ миқдор топилган.

1-расм. Углеводородлар тўпланишининг Фарғона водийсида стратиграфик кесим бўйлаб тарқалиши (тузувчилар Абдуллаев Г.С., Богданов А.Н., Эйделант Н.К. 2019.й)

Нефть турига кўра конлар қуйидагиларга бўлинади: газли - 1 (Гарбий Хўжаосман); газ конденсатли - 2 (Шимолий Хонқиз ва Чакар); нефть ва газ

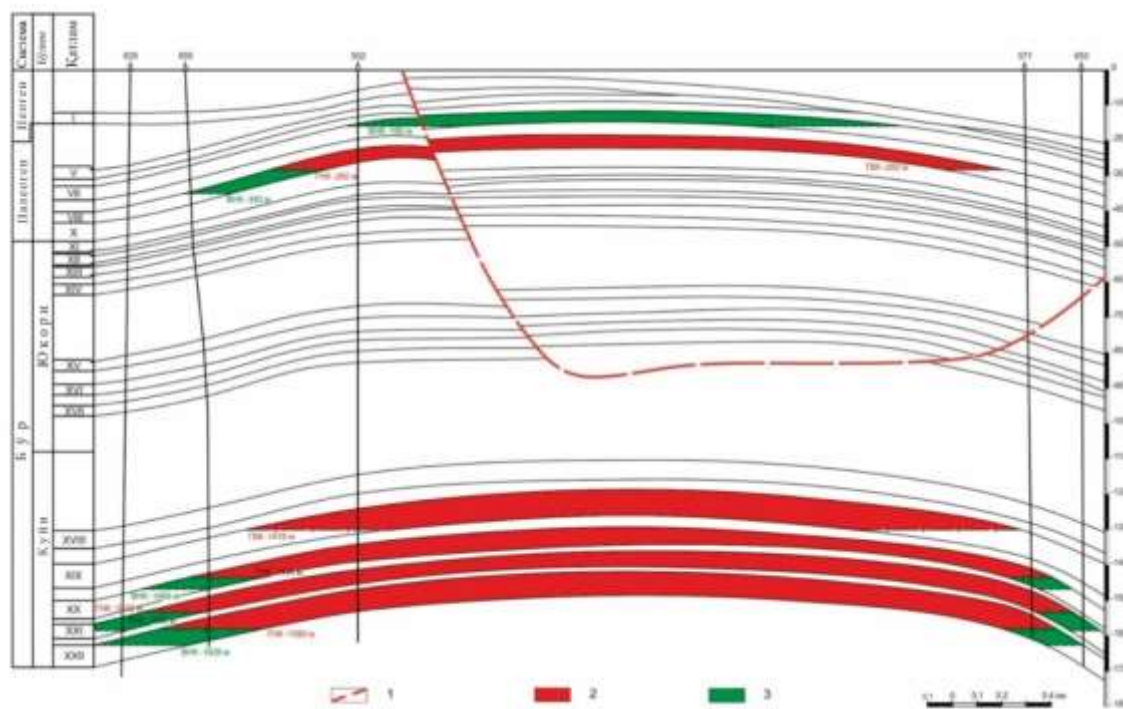
конденсатли - 4; нефть ва газли - 8 ва нефтли - 18. 33 та кондан: 22 таси ўзлаштирилган, 2 таси ўзлаштиришга тайёр, 8 таси разведка ва 1 таси консервацияда. Қайта олинган углеводород захиралари ҳажмига кўра конлар 5 та ўрта ва 28 та кичик конларга бўлинади [1].

Фарғона регионининг алоҳида конлари учун маҳсулдор қатламларнинг геологик кесимлари 2- расмда кўрсатилган.

Фарғона регионининг нефть-газ маҳсулотининг яқин йиллардаги асосий истиқболлари билан боғлиқ палеоген ва неоген ётқизиқлари, ҳамда бўр ва палеозой даврлари, шунингдек юра ётқизиқлари билан боғлиқ.

2021 йил январ ҳолатига кўра қайта тикланган углеводород хомашё ресурслари 440,9 млн. тоннани ташкил этган бўлиб, стратиграфик мажмуалар бўйича қайта тикланган углеводородларнинг башорат ресурслари қуйидагича тақсимланган:

- 1 -неоген даври конларида - 125,4 млн.т;
- 2 -палеоген даври конларида -269,2млн.т
- 3 -бўр даври конларида - 25,5 млн.т
- 4 -юра даври конларида - 4,8 млн.т.;
- 5 -палеозой даври конларида - 16,0 млн.т. т.

2-расм Фарғона регионидagi Шахрихон-Хўжаобод конининг маҳсулдор қатламларининг геологик кесими (тузувчилар Зернова А.И. Чебурахин Б.В. 1965 й.) 1- ёриқлар, 2 - газ тўплamlари, 3 - нефть тўплamlари.

Хулоса

1991 йилгача Фарғона ботиғи худудида 27 та углеводород конлари топилган бўлиб. Кейинги 30 йил давомида 6 та нефть ва газ конлари очилган. Бу Фарғона ботиғида очилган умумий конларнинг 18,2 фоизига тўғри келади.

Фарғона ботиғи бўйича олиб борилган, литологик, фашиал, палеогеографик, геофизикавий ишлар таҳлили шундан далолат берадики, бу худудда айнан бўр даври ётқиқиқлари билан боғлик нефть ва газ конларига истиқболли худудларни ажратиш ва қидирув ишларини олиб бориш мақсадга мувофиқ.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1.Абдуллаев Г.С. Углеводородларнинг ишончли ресурс базаси – Ўзбекистон Республикасининг нефть ва газ саноатига хорижий инвестицияларни жалб етиш асоси.

Ўзбекистон нефть ва газ журнали. - Махсус сон. - 2013. - С. 53-61.

2.Абдуллаев Г.С., Богданов А.Н., Ивонина И.Е. Углеводород конларини қидириш соҳасида Ўзбекистон нефть ва газ саноатининг тарихи, ҳолати ва ривожланиш истиқболлари.

Ўзбекистон нефть ва газ журнали.-Махсус масала. - 2015. -С. 103-110.

3.Абдуллаев Г.С., Богданов А.Н., Эйделнант Н.К. Ўзбекистон Республикасининг нефть ва газ конлари. – Тошкент, 2019–820 б

4.Акрамхўжаев А.М., Сайдалиева М.С. Фарғона нефть ва газ ҳавзаси. - М. : "Недра" нашриёти, 1971. - 280 с

5.Бабаев А.Г. Фарғона бўр кесмасининг турлари ҳақида // ДАН ЎзССР. - 1950. - Но 12. - С. 11-14.

6.Габриельян А.М. Фарғона ботиқлигининг юқори бўр ва палеоген конларининг литологияси, палеогеографияси ва нефть-газга истиқболлилиги масалалари.-Тошкент: Фанлар академияси нашриёти ЎзССР, 1957. – 397 б.